

Sergiu Popovici, *Cultura Usatovo. Arheologia funerară a unei societăți din epoca bronzului*. Editura Cetatea de Scaun. Târgoviște 2023. (ISBN 978-606-537-640-3), 475 pagini.

Migrația populațiilor către centrul Europei, fenomen petrecut pe parcursul celei de-a doua jumătăți a mileniului al IV-lea a.Chr. și până spre mijlocul mileniului al III-lea a.Chr., reprezintă unul dintre subiectele predilecte ale arheologilor contemporani. Cele mai reprezentative mărturii arheologice ale acestor populații sunt descoperirile cu caracter funerar. Movilele ridicate din piatră sau pământ sub care au fost depuși defuncții acestor comunități fascinează atât mediul academic, cât și pe iubitorii trecutului îndepărtat al omenirii.

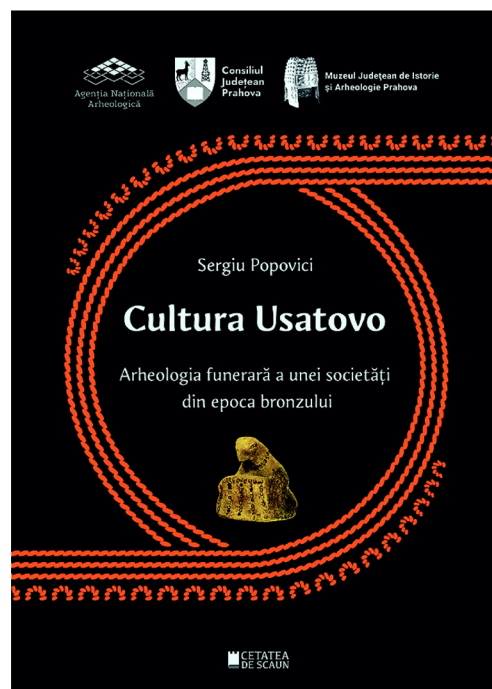
Preocuparea mediului academic asupra acestei problematice este reflectată și prin apariția recentă a unei contribuții monografice care abordează descoperirile cu caracter funerar ale Culturii Usatovo. Această cultură specifică nord-vestului Mării Negre a evoluat pe parcursul celei de-a doua jumătăți a mileniului al IV-lea și până la începutul mileniului al III-lea a.Chr.

Lucrarea de față a avut ca punct de plecare teza de doctorat a autorului susținută în 2022 la Facultatea de Istorie și Geografie a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. Având structura clasică a unei monografii arheologice, primul capitol este dedicat istoricului cercetărilor și a istoriografiei subiectului propus (Capitolul 1). Autorul împarte problematica istoricului cercetărilor în patru etape de evoluție, conturate în consonanță cu evoluția arheologiei ca disciplină și cu evoluțiile politice ale regiunii. Acest prin capitol conține și o discuție binevenită asupra istoriografiei subiectului și transformarea discursului odată cu avansul cunoștințelor științifice.

Cel de-al doilea capitol este dedicat informațiilor referitoare la necropolele Culturii Usatovo. În cadrul acestui demers istoriografic au fost strânse date referitoare la 244 de morminte documentate în necropolele plane sau tumulare ale culturii. Dintre primele aspecte supuse atenției au fost dispunerea geografică a necropolelor și organizarea lor internă. În același timp au fost atinse subiecte ca de pildă arhitectura tumulară (structura movilei, compoziție, formă, dimensiuni etc.), ori forma construcțiilor sepulcrale. Sunt abordate și subiecte care au legătură cu poziția scheletelor, dar și subiecte conexe ale manifestărilor ritualului funerar.

Un subiect complex abordat este cel al categoriilor de inventar funerar, care au fost dispuse în funcție de materialul de realizare și funcționalitate (Capitolul al 3-lea). Segmentul cel mai bine structurat este cel al ceramicii. Pe lângă discuțiile de ordin general este realizată o tipologie a vaselor ceramice însoțite de planșe tipologice care vin să ajute cititorul. O abordare interesantă și utilă o reprezintă hărțile de distribuție a categoriei și a tipului vaselor. Cu siguranță harta distribuției cantitative a vaselor ceramice descoperite în necropolele culturii realizată de autor este de mare ajutor pentru înțelegerea mai bună a subiectului.

Periodizarea și cronologia culturii Usatovo sunt abordate într-un capitol separat (Capitolul al 4-lea). Prima parte a capitolului este dedicată cronologiei relative a culturii. Autorul optează pentru existența a trei etape de evoluție a manifestării culturale supuse atenției, etapa timpurie (arhaică), etapa mijlocie (clasică) și etapa târzie. Ulterior sunt discutate raporturile cronologice absolute ale descoperirilor. Abordarea cronologiei absolute a descoperirilor are la bază 43 de probe ¹⁴C, care din păcate sunt inegale din perspectiva calitativă. Spre a poziționa Cultura Usatovo într-un spațiu mai larg

al nord-vestului Mării Negre, Capitolul al 5-lea este dedicat interferențelor culturale și cronologice din a doua jumătate a mileniului al IV-lea și începutul mileniului al III-lea a.Chr. întregul discurs al capitolului fiind structurat în funcție de regiunile spațiului abordat (ex. Podișul Nistrului, Câmpia Moldovei de Nord, stepele nord Pontice etc.).

Așa cum era de așteptat, concluziile volumului se concretizează prin prezentarea sintetică a principalelor subiecte abordate.

O parte consistentă și esențială în economia lucrării este catalogul siturilor funerare Usatovo realizat atât pe baza datelor regăsite în literatura de specialitate, cât și a informațiilor inedite păstrate în diverse arhive muzeale. Catalogul a fost organizat după criteriile consacrate. După scurte date asupra sitului arheologic urmează descrierea individuală a fiecărui tumul, mormânt, a inventarului funerar aferent și a eventualelor gropi de cult. Acest catalog detaliat al complexelor funerare Usatovo este de un real ajutor pentru specialiști și reprezintă o bază de plecare pentru viitoarele cercetări asupra subiectului.

Cartea este însoțită de două tabele anexe care sintetizează principalele date referitoare la ritul și ritualul funerar al comunităților Usatovo, care ușurează înțelegerea fenomenului studiat. Cele 242 de figuri completează într-un mod fericit informația prezentată în text. Pe lângă hărțile generale și topografice ale necropolelor, numeroase statistici generale cu privire la ritul și ritualul funerar utilizat, planșe tipologice, cele mai multe dintre contextele necropolelor amintite în text sunt ilustrate separat. Un aspect important de reliefat este că ilustrațiile sunt organizate astfel încât cititorul să poată înțelege cât mai bine situațiile arheologice prezentate.

Victor Sava

Complexul Muzeal Arad

Arad, RO

victor.sava.cma@gmail.com